

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമാസമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ചതുഃഷഷ്ഠിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

|| ചതുഃഷഷ്ഠിതമഃ സർഗഃ ||

രാജ്ഞാ സ്വകൃതേന മുനികുമാരവധേന തദീയപിത്രോർവിലാപസ്യ
തത്പ്രദത്തശാപസ്യ ച പ്രസംഗം ശ്രാവയിത്യാ കൗസൽയായാഃ
പാർശ്വേ രോദം രോദം നിശീമേ സ്വപ്രാണാനാം പരിത്യാഗഃ

വധമപ്രതിരൂപം തു
മഹർഷേസ്സസ്യ രാഘവഃ |
വിലപന്നേവ ധർമാത്മാ
കൗസൽയാമിദമബ്രവീത് || 2.64.1 ||

തദജ്ഞാനാൻമഹത്പാപം
കൃത്യാ സങ്കുലിതേന്ദ്രിയഃ |
ഏകസ്തുചിന്തയം ബുദ്ധ്യാ
കഥം നു സുകൃതം ദവേത് || 2.64.2 ||

തതസ്തം ഘടമാദായ
പൂർണം പരമവാരിണാ |
ആശ്രമം തമഹം പ്രാപ്യ
യഥാഖ്യാതപഥം ഗതഃ || 2.64.3 ||

തത്രാഹം ദുർബലാവസ്ഥൗ
വൃദ്ധാവപരിണായകൗ |

അപശ്യം തസ്യ പിതരൗ
ലൂനപക്ഷാവിവ ദ്വിജൗ || 2.64.4 ||

തന്നിമിത്താഭിരാസീനൗ
കഥാഭിരപരിശ്രമൗ |
താമാശാം മത്ക്യതേ ഹീനാ -
വുപാസീനാവനാമവത് || 2.64.5 ||

ശോകോപഹതചിത്തശ്ച
ഭയസന്ത്രസ്തചേതനഃ |
തച്ചാശ്രമപദം ഗത്യാ
ഭൂയഃ ശോകമഹം ഗതഃ || 2.64.6 ||

പദശബ്ദം തു മേ ശ്രുത്യാ
മുനിർവാക്യമഭാഷത |
കിം ചിരായസി മേ പുത്ര
പാനീയം ക്ഷിപ്രമാനയ || 2.64.7 ||

യന്നിമിത്തമിദം താത
സലിലേ ക്രീഡിതം ത്വയാ |
ഉത്കംഠിതാ തേ മാതേയം
പ്രവിശ ക്ഷിപ്രമാശ്രമം || 2.64.8 ||

യദ് വ്യലീകം കൃതം പുത്ര
മാത്രാ തേ യദി വാ മയാ |
ന തൻമനസി കർതവ്യം
ത്വയാ താത തപസ്വിനാ || 2.64.9 ||

ത്വം ഗതിസ്ത്വഗതീനാം ച
ചക്ഷുസ്ത്വം ഹീനചക്ഷുഷാം |

സമാസക്താസ്ത്വയി പ്രാണാഃ
കഥം ത്വം നാഭിഭാഷസേ || 2.64.10 ||

മുനിമവ്യക്തയാ വാചാ
തമഹം സജ്ജമാനയാ |
ഹീനവൃണ്ണനയാ പ്രേക്ഷ്യ
ഭിതചിത്ത ഇവാബ്രൂവം || 2.64.11 ||

മനസഃ കർമ ചേഷ്ടാഭി -
രഭിസംസ്കൃദ്യ വാഗ്ബലം |
ആചചക്ഷേ ത്വഹം തസ്മൈ
പുത്രവ്യസനജം ഭയം || 2.64.12 ||

ക്ഷത്രിയോഹം ദശരഥോ
നാഹം പുത്രോ മഹാത്മനഃ |
സജ്ജനാവമതം ദുഃഖ -
മിദം പ്രാപ്തം സ്വകർമജം || 2.64.13 ||

ഭഗവംശ്ചാപഹസ്തോഹം
സരയൂതീരമാഗതഃ |
ജിഹ്വാംസുഃ ശ്യാപദം കിഞ്ചി -
ന്നിപാനേ വാഗതം ഗജം || 2.64.14 ||

തതഃ ശ്രുതോ മയാ ശബ്ദോ
ജലേ കുന്ദസ്യ പൂർയതഃ |
ദ്വിപോയമിതി മത്യാഹം
ബാണേനാഭിഹതോ മയാ || 2.64.15 ||

ഗത്യാ തസ്യാസ്തതസ്തീര -
മപശ്യമിഷുണാ ഹൃദി |

വിനിർഭിന്നം ഗതപ്രാണം
ശയാനം ഭൂവി താപസം || 2.64.16 ||

തതസ്തസ്യൈവ വചനാ -
ഭൂപേത്യ പരിതപ്യതഃ |
സ മയാ സഹസാ ബാണ
ഉദ്ധ്യതോ മർമതസ്തദാ || 2.64.17 ||

സ ചോദ്ധ്യതേന ബാണേന
സഹസാ സ്വർഗമാസ്ഥിതഃ |
ഭഗവന്താവുഭൗ ശോച -
ന്നന്ധാവിതി വിലപ്യ ച || 2.64.18 ||

അജ്ഞാനാദ് ഭവതഃ പുത്രഃ
സഹസാഭിഹതോ മയാ |
ശേഷമേവം ഗതേ യത് സ്യാത്
തത് പ്രസീദതു മേ മൂനിഃ || 2.64.19 ||

സ തച്ഛൂത്യാ വചഃ ക്രൂരം
മയാ തദഘശംസിനാ |
നാശകത് തീവ്രമായാസം
സ കർതും ഭഗവാനൃഷിഃ || 2.64.20 ||

സ ബാഷ്പപൂർണവദനോ
നിഃശ്വസൻ ശോകമൂർച്ഛിതഃ |
മാമുവാച മഹാതേജഃ
കൃതാഞ്ജലിമുപസ്ഥിതം || 2.64.21 ||

യദ്യേതദശൂഭം കർമ
ന നൃ മേ കഥയേഃ സ്വയം |

ഫലേൻമൂർധാ സു തേ രാജൻ
സദ്യഃ ശതസഹസ്രയാ || 2.64.22 ||

ക്ഷത്രിയേണ വധോ രാജൻ
വാനപ്രസ്ഥേ വിശേഷതഃ |
ഇതാനപൂർവം കൃതഃ സ്ഥാനാ -
ച്യാവയേദപി വജ്രിണം || 2.64.23 ||

സപ്തയാ തു ഭവേൻമൂർധാ
മുന്ത തപസി തിഷ്ഠതി |
ഇതാനാദ് വിസൃജതഃ ശസ്ത്രം
താദ്യശേ ബ്രഹ്മവാദിനി || 2.64.24 ||

അജ്ഞാനാദ്ധി കൃതം യസ്മാ -
ദിദം തേ തേന ജീവസേ |
അപി ഹ്യകുശലം ന സ്യാദ്
രാഘവാണാം കുതോ ഭവാൻ || 2.64.25 ||

നയ നൗ നൃപ തം ദേശ -
മിതി മാം ചാഭ്യഭാഷത |
അഭ്യ തം ദ്രഷ്ടുമിച്ഛാവഃ
പുത്രം പശ്ചിമദർശനം || 2.64.26 ||

രുധിരേണാവസിക്താംഗം
പ്രകീർണാജിനവാസസം |
ശയാനം ഭൂവി നിഃസംജ്ഞം
ധർമരാജവശം ഗതം || 2.64.27 ||

അഥാഹമേകസ്തം ദേശം
നീത്യാ തൗ ഭൃശദുഃഖിതൗ |

അസ്മർശയമഹം പുത്രം
തം മൂനിം സഹ ഭാർയയാ || 2.64.28 ||

തൗ പുത്രമാത്മനഃ സ്വൃഷ്ട്യാ
തമാസാദ്യ തപസ്വിനൗ |
നിപേതതുഃ ശരീരേന്ദ്ര
പിതാ ചൈനമുവാച ഹ || 2.64.29 ||

നാഭിവാദയസേ മാദ്യ
ന ച മാമഭിഭാഷസേ |
കിം ച ശേഷേ തു ഭൂമൗ ത്വം
വത്സ കിം കുപിതോ ഹ്യസി || 2.64.30 ||

നന്വഹം ത്യേപ്രിയഃ പുത്ര
മാതരം പശ്യ ധാർമികീം |
കിം ച നാലിംഗസേ പുത്ര
സുകുമാര വചോ വദ || 2.64.31 ||

കന്യ വാ പരരാത്രേഹം
ശ്രോഷ്യാമി ഹൃദയംഗമം |
അധീയാനന്യ മധുരം
ശാസ്ത്രം വാൻയദ് വിശേഷതഃ || 2.64.32 ||

കോ മാം സന്ധ്യാമുപാസ്യേവ
സ്താത്യാ ഹുതഹുതാശനഃ |
ശ്ലാഘയിഷ്യത്യുപാസീനഃ
പുത്രശോകഭർയാദിതം || 2.64.33 ||

കന്ദമൂലഫലം ഹൃത്യാ
യോ മാം പ്രിയമിവാതിമിം |

ഭോജയിഷ്യത്യകർമൺയ -

മപ്രഗ്രഹമനായകം || 2.64.34 ||

ഇമാമന്ധാം ച വൃദ്ധാം ച

മാതരം തേ തപസിനീം |

കഥം പുത്ര ഭരിഷ്യാമി

കൃപണാം പുത്രഗർധിനീം || 2.64.35 ||

തിഷ്ട മാ മാ ഗമഃ പുത്ര

യമസ്യ സദനം പ്രതി |

ശ്യാ മയാ സഹ ഗന്താസി

ജനന്യാ ച സമേധിതഃ || 2.64.36 ||

ഉഭാവപി ച ശോകാർതാ -

വനാമൗ കൃപണൗ വനേ |

ക്ഷിപ്രമേവ ഗമിഷ്യാവ -

സ്ത്വയാ ഹീനൗ യമക്ഷയം || 2.64.37 ||

തതോ വൈവസ്വതം ദൃഷ്ട്വാ

തം പ്രവക്ഷ്യാമി ഭാരതീം |

ക്ഷമതാം ധർമരാജോ മേ

ബിഭൃയാത് പിതരാവയം || 2.64.38 ||

ദാതുമർഹതി ധർമാത്മാ

ലോകപാലോ മഹായശഃ |

ഈദൃശസ്യ മമാക്ഷയാ -

മേകാമഭയദക്ഷിണാം || 2.64.39 ||

അപാപോസി യഥാ പുത്ര

നിഹതഃ പാപകർമണാ |

തേന സത്യേന ഗച്ഛാശു
യേ ലോകാസ്ത്വസ്രൂയോധിനാം || 2.64.40 ||

യാം ഹി ശൂരാ ഗതിം യാന്തി
സംഗ്രാമേഷ്യനിവർതിനഃ |
ഹതാസ്ത്വദിമുഖാഃ പുത്ര
ഗതിം താം പരമാം വ്രജ || 2.64.41 ||

യാം ഗതിം സഗരഃ ശൈശവ്യോ
ദിലീപോ ജനമേജയഃ |
നഹുഷോ ധുന്ധുമാരശ്ച
പ്രാപ്താസ്താം ഗച്ഛ പുത്രക || 2.64.42 ||

യാ ഗതിഃ സർവഭൂതാനാം
സ്വാധ്യായാത് തപസശ്ച യാ |
ഭൂമിദസ്യാഹിതാഗേശ്ച
ഏകപത്നീവ്രതസ്യ ച || 2.64.43 ||

ഗോസഹസ്രപ്രദാത്യുണാം
ഗുരുസേവാഭ്യതാമപി |
ദേഹൻയാസകൃതാം യാ ച
താം ഗതിം ഗച്ഛ പുത്രക || 2.64.44 ||

ന ഹി ത്വന്മിൻ കുലേ ജാതോ
ഗച്ഛത്യകുശലാം ഗതിം |
സ തു യാസ്യതി യേന ത്വം
നിഹതോ മമ ബാന്ധവഃ || 2.64.45 ||

ഏവം സ കൃപണം തത്ര
പര്യദേവയതാസകൃത് |

തതോഽസ്മൈ കർതുമുദകം
പ്രവൃത്തഃ സഹ ഭാർയയാ || 2.64.46 ||

സ തു ദിവ്യേന രൂപേണ
മുനിപുത്രഃ സ്വകർമദിഃ |
സ്വർഗമധ്യാരുഹത് ക്ഷിപ്രം
ശക്രേണ സഹ ധർമവിത് || 2.64.47 ||

ആബഭാഷേ ച തോ വൃദ്ധൗ
ശക്രേണ സഹ താപസഃ |
ആശ്വസ്യ ച മുഹൂർതം തു
പിതരം വാക്യമബ്രവീത് || 2.64.48 ||

സ്ഥാനമസ്മി മഹത് പ്രാപ്തോ
ഭവതോഃ പരിചാരണാത് |
ഭവന്താവപി ച ക്ഷിപ്രം
മമ മൂലമുപൈഷ്യമഃ || 2.64.49 ||

ഏവമുക്ത്യാ തു ദിവ്യേന
വിമാനേന വപുഷ്ഠതാ |
ആരുരോഹ ദിവം ക്ഷിപ്രം
മുനിപുത്രോ ജിതേന്ദ്രിയഃ || 2.64.50 ||

സ കൃത്യാമോദകം തുർണം
താപസഃ സഹ ഭാർയയാ |
മാമുവാച മഹാതേജാഃ
കൃതാഞ്ജലിമുപസ്ഥിതം || 2.64.51 ||

അദ്വൈവ ജഹി മാം രാജൻ
മരണേ നാസ്തി മേ വ്യഥാ |

യഃ ശരഭൈനൈകപുത്രം മാം
ത്വമകാർഷീരപുത്രകം || 2.64.52 ||

ത്വയാപി ച യദജ്ഞാനാ -
ന്നിഹതോ മേ സ ബാലകഃ |
തേന ത്വാമപി ശപ്തേഹം
സുദുഃഖമതിദാരുണം || 2.64.53 ||

പുത്രവ്യസനജം ദുഃഖം
യദേതൻമമ സാമ്പ്രതം |
ഏവം ത്വം പുത്രശോകേന
രാജൻ കാലം കരിഷ്യസി || 2.64.54 ||

അജ്ഞാനാത്തു ഹതോ യസ്മാത്
ക്ഷത്രിയേണ ത്വയാ മൂനിഃ |
തസ്മാത് ത്വാം നാവിശത്യാശു
ബ്രഹ്മഹത്യാ നരാധിപ || 2.64.55 ||

ത്വാമപ്യേതാദൃശോ ഭാവഃ
ക്ഷിപ്രമേവ ഗമിഷ്യതി |
ജീവിതാന്തകരോ ഘോരോ
ദാതാരമിവ ദക്ഷിണാം || 2.64.56 ||

ഏവം ശാപം മയി ന്യസ്യ
വിലപ്യ കരുണം ബഹു |
ചിതമാരോപ്യ ദേഹം ത -
ൻമിമുനം സ്വർഗമദ്യയാത് || 2.64.57 ||

തദേതച്ചിന്തയാനേന
സ്യുതം പാപം മയാ സ്വയം |

തദാ ബാൽയാത് കൃതം ദേവി
ശബ്ദവേധ്യനുകർഷിണാ || 2.64.58 ||

തസ്യായം കർമണോ ദേവി
വിപാകഃ സമുപസ്ഥിതഃ |
അപമൈഃ സഹ സംഭുക്തേ
വ്യാധിരന്നരസേ യഥാ || 2.64.59 ||

തസ്മാൻമാമാഗതം ഭദ്രേ
തസ്യോദാരസ്യ തദ് വചഃ |
ഇത്യുക്ത്വാ സ രുദംസ്തസ്മോ
ഭാർയാമാഹ തു ഭൂമിപഃ || 2.64.60 ||

യദഹം പുത്രശോകേന
സന്ത്യജിഷ്യാമി ജീവിതം |
ചക്ഷുർഭ്യാം ത്യാം ന പശ്യാമി
കൗസൽയേ ത്യാം ഹി മാം സ്വശ || 2.64.61 ||

യമക്ഷയമനുപ്രാപ്താ
ദ്രക്ഷ്യന്തി നഹി മാനവാഃ |
യദി മാം സംസ്തുശേദ് രാമഃ
സകൃദൻവാരഭേത വാ || 2.64.62 ||

ധനം വാ യൗവരാജ്യം വാ
ജീവേയമിതി മേ മതിഃ |
ന തൻമേ സദ്യശം ദേവി
യൻമയാ രഘവേ കൃതം || 2.64.63 ||

സദ്യശം തത്തു തസ്യൈവ
യദനേന കൃതം മയി |

ദുർവൃത്തമപി കഃ പുത്രം
ത്യജേദ് ഭൂവി വിചക്ഷണഃ || 2.64.64 ||

കശ്ച പ്രവ്രാജ്യമാനോ വാ
നാസുയേത് പിതരം സുതഃ |
ചക്ഷുഷാ ത്യാം ന പശ്യാമി
സ്യുതിർമമ വിലുപ്യതേ || 2.64.65 ||

ദുതാ വൈവസ്വതസ്യേതേ
കൗസൽയേ ത്വരയന്തി മാം |
അതസ്തു കിം ദുഃഖതരം
യദഹം ജീവിതക്ഷയേ || 2.64.66 ||

നഹി പശ്യാമി ധർമജ്ഞം
രാമം സത്യപരാക്രമം |
തസ്യാദർശനജഃ ശോകഃ
സുതസ്യാപ്രതികർമണഃ || 2.64.67 ||

ഉച്ഛോഷയതി വൈ പ്രാണാൻ
വാരി സ്തോകമിവാതപഃ |
ന തേ മനുഷ്യാ ദേവാസ്തേ
യേ ചാരുശുഭകുണ്ഡലം || 2.64.68 ||

മുഖം ദ്രക്ഷ്യന്തി രാമസ്യ
വർഷേ പഞ്ചദശേ പുനഃ |
പദ്മപത്രേക്ഷണം സുഭ്രു
സുദംശ്രും ചാരുനാസികം || 2.64.69 ||

ധന്യാ ദ്രക്ഷ്യന്തി രാമസ്യ
താരാധിപസമം മുഖം |

സദ്യശം ശാരദന്യേന്ദോഃ
 ഫുൽലസ്യ കമലസ്യ ച || 2.64.70 ||

സുഗന്ധി മമ രാമസ്യ
 ധന്യാ ഭക്ഷ്യന്തി യേ മുഖം |
 നിവൃത്തവനവാസം ത -
 മയോധ്യാം പുനരാഗതം || 2.64.71 ||

ഭക്ഷ്യന്തി സുഖിനോ രാമം
 ശുക്രം മാർഗഗതം യഥാ |
 കൗസൽയേ ചിത്തമോഹേന
 ഹൃദയം സീദതേതരാം || 2.64.72 ||

വേദയേ ന ച സംയുക്താ -
 ണ്ശബ്ദസ്തർശരസാനഹം |
 ചിത്തനാശാദ് വിപദ്യന്തേ
 സർവാൺയേവേന്ദ്രിയാണി ഹി |
 ക്ഷീണസ്നേഹസ്യ ദീപസ്യ
 സംരക്താ രശ്മയോ യഥാ || 2.64.73 ||

അയമാത്മഭവഃ ശോകോ
 മാമനാമമചേതനം |
 സംസാധയതി വേദേന
 യഥാ കൂലം നദീരയഃ || 2.64.74 ||

ഹാ രാഘവ മഹാബാഹോ
 ഹാ മായാസനാശന |
 ഹാ പിത്യപ്രിയ മേ നാഥ
 ഹാ മമാസി ഗതഃ സുത || 2.64.75 ||

ഹാ കൗസൽയേ ന പശ്യാമി
 ഹാ സുമിത്രേ തപസ്വിനി |
 ഹാ നൃശംസേ മമാമിത്രേ
 കൈകേയി കുലപാംസനി ||2.64.76 ||

ഇതി മാതുശ്ച രാമസ്യ
 സുമിത്രായാശ്ച സന്നിധൗ |
 രാജാ ദശരഥഃ ശോച -
 ണ്ജീവിതാന്തമുപാഗമത് ||2.64.77 ||

തഥാ തു ദീനഃ കഥയൻ നരാധിപഃ
 പ്രിയസ്യ പുത്രസ്യ വിവാസനാതുരഃ |
 ഗത്യേർധരാത്രേ ഭൃശദുഃഖപീഡിത -
 സ്തദാ ജഹൗ പ്രാണമുദാരദർശനഃ ||2.64.78 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ
 അയോധ്യാകാണ്ഡേ ചതുഃഷഷ്ഠിതമഃ സർഗഃ ||